ELSEVIER

Available online at www.sciencedirect.com

ScienceDirect

journal homepage: <http://www.elsevier.com/locate/kontakt>

Original research article

Využití drobných zvířat – savců, ptáků, ryb v zooterapii

The use of small animals – mammals, birds, fish in zootherapy

Ivana Gardiánová*, Pavlína Hejrová

Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, Demonstrační a experimentální pracoviště – stáj, Praha, Česká republika

INFORMACE O ČLÁNKU

Received: 2015-04-14

Received in revised form:

2015-06-30

Accepted: 2015-08-19

Published online: 2015-09-21

Keywords:

Zootherapy

Small animal

Mammal

Bird

Fish

ABSTRACT

Humans previously had a significantly greater connection with nature and bred animals primarily for their own benefit. Currently in today's fast-paced society, nature is being replaced by pet ownership. In some situations, people cannot have their own pets or do not have enough resources to take care of a living animal. The goal of this paper is to provide information relating to the use of small animals in the zootherapy and their impacts on clients. The use of animals for therapeutic purposes – zootherapy or animal therapy involves various forms. The most commonly used method of rehabilitation and therapeutic treatments are the use of the direct assistance of the animals. In both the broader world and in the Czech Republic, there are very widely used methods including the most well-known horses and dogs, hipotherapy and canistherapy. It is also possible to use other animal species and categories such as farm animals (cattle, sheep, goats, pigs and llamas) and other more exotic animals including the use of dolphins. These are used in addition to species that we could classify as small animals and pets. It is possible to include in this group of small pets, such creatures as cats, rabbits, ferrets, birds, fish, etc. For some species we briefly discuss the biology of these animals. They are also used in schools, zoos, hospitals and homes for the elderly. Homes for the elderly and hospitals can also benefit from birds (most of them already have parrots and other species). The other alternative is an aquarium with fish. The article describes the different types of zootherapies which, above all, has a positive influence on the mental and physical health of a person. The primary part deals with the use of specific types of small animals in the zootherapy. It is described in more details the use of cats, ferrets, rabbits, rodents, birds, and fish.

S O U H R N

Klíčová slova:

zooterapie

drobná zvířata

savci

ptáci

ryby

Dříve měl člověk podstatně větší sepětí s přírodou, zvířata choval především pro užitek. V dnešní uspěchané době je pobyt v přírodě nahrazen alespoň péčí o domácího mazlíčka. V některých institucích ale lidé nemohou mít domácí zvíře nebo nemají dostatek sil pečovat o živého tvora. Cílem příspěvku je poskytnout informace týkající se využití drobných zvířat v zooterapii a jejich vlivu na klienty především v zahraničí. Využití zvířat k léčebným účelům – zooterapie či animoterapie – má řadu forem.

* **Korespondenční autor:** Ing. Ivana Gardiánová, Ph.D., Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, Demonstrační a experimentální pracoviště – stáj, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 – Suchbátka, Česká republika; e-mail: gardianova@af.czu.cz; <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2015.08.008>

KONTAKT XVII/3: 194–199 • ISSN 1212-4117 (Print) • ISSN 1804-7122 (Online)

Nejvíce využívaná je metoda rehabilitace a léčebných procedur využívajících přímé asistence zvířat. Ve světě a v České republice jsou velice hojně využíváni a jsou také nejznámější koně a psi – čili hiporehabilitace a canisterapie. Dále je možné využít i jiné druhy a kategorie zvířat, např. hospodářská (skot, ovce, kozy, prasata, dále pak lamy) a jiná exotičtější, používaná především v zahraničí (např. delfíni). Využívají se ale také druhy, které bychom mohli zařadit mezi tzv. pets zvířata – domácí mazlíčky. Mezi ně je možné zařadit drobné zvířectvo, jako jsou např. kočky, králíci, různé druhy hlodavců (morče, myš, potkan) a fretky. U některých druhů je krátce popsána jejich biologie. Využívají se ve školách, zookoutcích, v nemocnicích a domovech pro seniory. V domovech pro seniory či nemocnicích je možné využít také ptactvo (nejpoužívanější jsou papoušci, ale používají se i jiné druhy). Další alternativou je akvárium s rybičkami. Je popsán různý a především pozitivní vliv zooterapie jak na duševní, tak na fyzické zdraví člověka. Hlavní část příspěvku se zabývá využitím konkrétních druhů drobných zvířat v zooterapii – využití koček, fretek, králíků, hlodavců, ptáků a ryb.

© 2015 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.
Published by Elsevier Sp. z o. o. All rights reserved.

Úvod

Terapie za asistence zvířat (AAT) je jednou z metod léčení a rehabilitace mnoha nemocí či psychických stavů člověka, při kterých už jen přítomnost zvířete pomáhá dosáhnout pozitivních změn a zlepšení zdravotního stavu. Zapojení zvířat do léčby snižuje symptomy a zkvalitňuje život pacienta [1], ovlivňuje jej po stránce fyzické, duševní, vzdělávací, ale také motivační [2]. Už v roce 1929 byl prokázán pokles krevního tlaku u psa při kontaktu s člověkem, ale až za 50 let u člověka [3]. Zvířata poskytují rozptýlení a uklidnění, čímž snižují aktivaci sympatického nervového systému, posilují pocit bezpečí, pomáhají vyrovnat se s depresí a samotou, obohacují životní styl a fyzickou kondici člověka, zpomalují stresová onemocnění [4]. Interakcemi (terapeut/zvíře/pacient) se významně zvyšuje komunikace, snižuje krevní tlak, snižuje srdeční frekvence a stres, zvyšuje se duševní pohoda a sociální citění [5]. Studie vlivu přítomnosti zvířete na úzkost u dospělých pacientů zjistila, že při přítomnosti zvířete výrazně poklesla úzkost, a to u pacientů s poruchami nálady, ale také s psychotickými poruchami [6]. U dětí s poruchami autistického spektra [7] vyvolala přítomnost zvířete zprvu tápavou, poté váhavou a nakonec záměrnou snahu o zapojení se do společnosti. Přítomnost zvířete urychluje léčbu a rychleji vzniká vztah mezi dítětem a psychoterapeutem.

Ke zpracování příspěvku byly využity české i zahraniční materiály. Byly hledány především v databázích – ScienceDirect, PubMed, Elsevier, Scopus, popř. Web of Knowledge. Byl využit také GoogleScholar, jenž odkázal na další materiály výše uvedených či jiných databází a na další internetové stránky týkající se využití těchto druhů zvířat v zooterapii. Jednalo se o příspěvky organizací, institucí, popř. soukromých osob (vyhledávací slova: zootherapy, AAT, pets, small animals, birds, fish, mammal; vyřazovací slova: dogs, pigs).

Kočky

Důvodem použití kočky v zooterapii bývá většinou strach ze psů nebo alergie na chlupy. Pro terapii je vhodnější koč-

ka z vlastního chovu se známými charakterovými vlastnostmi [8], řada koček se hůře cvičí [9], je možné využít kočku jakéhokoli plemene či kříženko starší jednoho roku. V České republice to jsou nejčastěji kočka domácí, ragdoll a kočka sibiřská. Vhodná pro terapii je kočka mírná, vyrovnaná a přátelská [8, 10], měla by být ráda hlazena a vyhledávat kontakt, vycházet se psy i jinými kočkami, snadno navynout na prostředí, snášet přepravu a nebát se hlasitých zvuků a nečekaného chování [9]. Kočka se nejčastěji využívá formou návštěvní služby [10], té se účastní klient a návštěvní tým v prostoru určeném zařízením, ať již venku (v zahradě formou procházky s kočkou na vodítku), nebo uvnitř, ne déle než hodinu, max. 2× denně [10]. Interakce s kočkou poskytuje taktilní stimulaci a pomáhá zlepšit hrubou a jemnou motoriku (hrou s hračkami, kartáčováním, hlazením nebo krmením) [9]. Studií bylo zjištěno [11], že majitelé koček mají méně psychiatrických poruch a lepší vztah ke zvířatům oproti lidem kočku nechovajícím. V České republice felinoterapii praktikuje od roku 1997 jen Nezávislý chovatelský klub [12], přičemž felinoterapie neboli terapie za přítomnosti kočky je méně známým pojmem. Není tak rozšířená jako canisterapie nebo hipoterapie, její přínos a pozitivní účinky však nelze opomenout. Je ideální v léčbě neuróz, stresu, neklidu, psychických potíží a úzkostí. Nespornou výhodou felinoterapie je, že může probíhat i v omezených prostorách. Má řadu pozitivních účinků, jak uvádí Kadlecová [13]: z účinků fyzických především prevenci a rozptylování stresu, ze sociálních účinků schopnost „prolomit ledu“, z psychologických „zadarmo“ získání emoční podpory (omezuje soustředění na problémy a máme tendenci se zvířaty jednat jemně a pomalu, tudíž se sami uklidňujeme).

Fretky

Fretka je domestikovaná forma tchoře tmavého, oproti němu je ale aktivní ve dne [14]. Prosazuje se i v zooterapii, především v zahraničí, ale využívá se také v České republice. V USA se v současnosti zabývá využitím fretek organizace Paws For Friendship Inc. [15]. V České republice má největší zkušenosti Klub chovatelů a příznivců fretek,

v návštěvní službě v terapeutických a sociálně rehabilitačních programech pro děti z dětských domovů a pro klienty z domovů pro seniory s nimi pracuje Petra Nerandžicová (zakladatelka klubu). Fretky se snadno ochočí a přizpůsobí, jsou zvědavé a rády si hrají. Je-li od mládeže vychována člověkem, komunikuje s ním řadou zvuků, nekouše, nechá se hladit, nevádí jí různé projevy (např. u autistických dětí) [14]. Dobře snáší cestování a omezený venkovní prostor, dožívá se 5 až 8 let [16]. Nevýhodou bývá silný pach mazových či análních žláz, zmírnitelný kastrací nebo sterilizací [17]. Samci váží do 2 kg, samice kolem 800 g [18]. Fretka ovšem nesnáší vysoké teploty, nejvhodnější je teplota 15 až 21 °C. Nevyužívají se zvířata do 1 roku a nad 5 let věku. Nejvíce se preferuje návštěvní služba, kdy terapeuti s fretkou docházejí za pacienty domů nebo do zařízení, pomáhají v socializaci a psychicky uklidňují [16]. Nejčastěji se uplatňují v sociální rehabilitaci, čímž majitel získá pozornost a úctu okolí [10]. Kladný vliv fretky na syna s lehčím autismem (zaujatým vůči psům a kočkám) popsala Stout [19], kdy fretkám u příbuzného neublížil, zpočátku znepokojený je pozoroval a chránil před ostatními, poté o ně pečoval a jednu si vybral. Nejdříve opakoval slova a pohyby, pak začal sám mluvit. Fretka mu pomohla se zařazením do baseballové ligy pro zdravé děti, ostatní děti se mu přestaly posmívat a začaly ho více uznávat. Byla-li v hledišti, byl vyrovnaný a lépe hrál.

Králíci

Králík domácí je domestikovaná forma králíka divokého. Byla vyšlechtěna řada plemen s krátkou, angorskou a rexovitou srstí, hmotností od 1 do 7 i více kg [20]. Menší plemena jsou živější, zvědavější a pohyblivější, temperament je ale individuální [14]. Jsou náchylní k některým onemocněním a je třeba je 1× ročně očkovat proti králíčímu moru a od 6. týdne proti myxomatóze [21]. Dožívají se většinou 5 až 6 let, ale také 15 [22]. Před použitím pro terapii je nutný intenzivní a dlouhodobý kontakt od 2 měsíců po narození [14], a zvládne-li testy, stane se terapeutem. Musí dobře snášet přepravu, nechat se držet, snést běžné i neobratné hlazení jedním či více lidmi na všech částech těla (čumáček, uši, tlapky) [9]. Králík je tichý, klidný, zvědavý, pohyblivý, dobře chovatelný v klně, srst je příjemná pro taktilní stimulaci. V nemocnicích nebo domovech s pečovatelskou službou se využívají malá a zakrslá plemena. Střední a větší plemena jsou vhodnější u dětí a mladistvých při pracovní terapii nebo při pohybových aktivitách [14]. U dětí vyvolávají pozitivní pocity a zvyšují jejich představitelství [23]. Svěřením do péče se klient naučí zodpovědnosti a empatii [9]. Králíci jsou vhodní jako doplňková terapie pro děti s emocionálními a fyzickými potížemi a pro děti zneužívané a zanedbávané [23]. Např. v České republice [24] se v Thomayerově nemocnici k zooterapii využívají zakrslí králíci, kteří mají pozitivní vliv na pacienty. Králíci jsou používáni i v jiných institucích po celé České republice.

Činčily

Činčila vlnatá byla chována jako hospodářské (kožešinové) zvíře, až od 70. let 20. století se začala chovat jako zvíře domácí [14]. Dožívá se 10 let, výjimkou není 20 let. Jejich

hmotnost je kolem 500 g v průměru, samice jsou větší než samci, snášejí chlad, jsou citlivé na vysoké teploty a vlhkost (ideální je 10 až 20 °C). Činčily jsou zvířata tichá, sociální a velmi aktivní, potřebují prostor ke šplhání a skákání [25]. Pokud jsou od mládeže chovány v kontaktu s člověkem, jsou snadno manipulovatelné [14] a zřídka kousnou [25]. Mají měkkou, jemnou a velmi hustou srst, poskytující výbornou taktilní stimulaci [14]. Ve studii Schneidera a Schneiderové [26] s cílem pomoci dětem byly využity činčily u dětí se sociálními problémy (od 4 do 6 let věku). Děti se nejprve držely svých potřeb, posléze byly sdílnější, učily se od ostatních a snažily se skupinu posunout vpřed. V České republice se využívá chov ve školách, zooklubech a v některých zařízeních.

Morčata

Morče domácí vzniklo domestikací morčete divokého, v Evropě je chováno 500 let, zpočátku chováno pro laboratorní účely, posléze i jako domácí mazlíček. Hmotnost samců (tradičních plemen) je kolem 900 až 1 200 g, samice váží až 900 g. Dožívají se až 6 let a chová se řada plemen s rozdíly v barvě a textuře srsti, nejsou náročná na chov (netrpí nemocemi) ani výživu, jen je jim třeba dodávat vitamin C [25]. Morčata jsou sociální zvířata s denní aktivitou, komunikují pískavými a kvičivými zvuky či postojem těla. V zooterapii má morče mezi hlodavci významnou pozici, dobře se snáší s člověkem i s dalšími zvířaty jiných druhů (koterapie s králíkem). Morče lze položit na lůžko a na invalidní vozík. Je velmi trpělivé, nemá snahu utíkat nebo kousat, při leknutí znehybní, snese i neobratnou manipulaci. Využívají se v aktivačních a terapeutických programech pro děti všech věkových kategorií [14]. V jedné zahraniční studii hodnotili [27] vliv morčat na sociální chování 9 autistických dětí. V přítomnosti morčete se zlepšil kontakt se známou osobou a morče bylo atraktivnější než neznámá osoba. Malé zvíře pozitivně ovlivňuje sociální chování (kvantitativní i kvalitativní stránku) dětí s autismem. I v České republice byl zjištěn pozitivní vliv na pacienty, např. při použití v Thomayerově nemocnici [27]. V Domově pro seniory v Dobřichovicích chová jeden z klientů morče Pištu, ostatní klienti jej mohou navštěvovat, což se pozitivně odráží na jejich celkovém stavu. Proto se plánuje rozšíření chovu [28]. Chov morčat je využíván v řadě dalších institucí v České republice.

Drobní hlodavci

Využívání drobných hlodavců, jako jsou potkani, myši popř. křečci, není tak časté jako u morčat. Klienty a pacienty je třeba připravit na setkání s těmito živočichy a ujistit se, že je přijmou. Drobní hlodavci nejsou nároční na chov, ale mají během dne sníženou aktivitu [14] a hůře snášejí vyšší teplotu (vhodná je 21 až 24 °C) [29]. **Potkan laboratorní** je klidný a společenský, přátelský, zřídka kousne, je inteligentní a hravý. Vyhledává společnost a vytváří si s člověkem pouto, vyžaduje pozornost. Potkan jako původně noční živočich se přizpůsobil denní aktivitě, komunikuje postojem těla a fyzickým kontaktem, dobře reaguje na zavolání [14]. V mládí je odolný, ve stáří může trpět nemocemi a obezitou, dožívá se 26 až 40 měsíců [29]. Vzhledem

ke strachu z potkanů je jeho využití v zooterapii vzácné [14]. V České republice používá potkany (tzv. rattusterapie) od roku 2000 společnost Pes a člověk. Jejich využití, i když ne tolik rozšířené, trvá již cca 20 let [30]. Potkany, ale také králíky a jiné druhy v České republice využívá k terapiím řada domovů důchodců, škol a školek, je možné se s nimi setkat také v zookoutcích. Dalším druhem je podstatně menší **myš laboratorní**, spíše noční živočich s částečnou denní aktivitou. Myš je společenská a zvědavá, nekouše a snadno se s ní manipuluje. Nevytváří si tak úzký vztah k člověku a využívá se především k pozorování [14]. Nevýhodou bývá silný zápach samců, je vhodné je vykastrovat. Myši jsou odolné, netrpí infekčními chorobami, bývají napadány roztoči (obtěžněji léčitelné), často mají zápal plic nebo nádory mléčné žlázy, dožívají se 12 až 36 měsíců [29]. Dalším druhem je **křeček**, který není příliš vhodný pro svoji kousavost, jedná se o živočicha s noční aktivitou [14], nesnáší stres, má tendence utíkat a často skáče [29]. Z druhů křečků je nejvhodnější křeček zlatý, při chovu od mláďete je ochočitelny a nekouše [14].

Ptáci

Ptáci nejsou v zooterapii příliš rozšíření [31], velice dobře se ovšem uplatňují v řadě zařízení, kde zmírňují deprese a vytvářejí podněty pro sociální interakci. Posilují sebevědomí a smysl pro zodpovědnost, motivují k pravidelné péči. Větší druhy mohou být i mimo klec. Většinou se uplatňují jako vizuální stimulace, podobně jako akvária s rybami [9]. V zařízeních, kde se chovali ptáci (např. kde byly klece s pěnkavami), byla vyšší docházka klientů na sezení, vyšší zapojení do hovoru než při sezeních bez klecí s ptáky [6]. Nejvíce využívanými druhy jsou papoušci. V porovnání s ostatními druhy jsou citlivější a inteligentnější, naučí se mluvit, klienty více stimulují a ti vytvářejí silnější vazbu se zvířetem. Papoušci žijí desítky let (velké druhy i 80), mohou být společníky delší dobu [31], a pokud si je pořídí adultní jedinec, zestárnou spolu. Vyskytují se u nich ale také na člověka přenosná onemocnění, což lze snížit mytím rukou, vyhýbáním se kontaktu s trusem a každodenním čištěním klece [32]. Papoušek dokáže rozpoznat pocity a vytvořit si velmi blízký vztah s člověkem, pokud se v jeho přítomnosti cítí bezpečně a komfortně. Pozitivní působení je dáno podobnými povahovými vlastnostmi. Nejvhodnější je uměle odchovaný papoušek, pro něhož člověk představuje rodiče, tolik neklove a je krotký [31]. Nejvyužívanější jsou amazoňané (modročelí a venezuelští), žakové, papoušci senegalští, arové malí, korely chocholaté a andulky vlnkované. Vlivu papouška na klienta se může využít dvěma způsoby. Buď jej klient ve své domácnosti chová, nebo majitel s papouškem navštěvuje různá zařízení. Chov v domácnosti má nejlepší výsledky u starších osob, které ztratily blízkého člověka, brzy po příchodu papouška u nich ustávají psychické problémy. Papoušci mají také vliv na bezdětné páry, lidé získají nový smysl života a pocit, že je někdo potřebuje. Papoušek poskytuje emocionální stimulaci a fyzickou blízkost. V zařízeních (domovy pro seniory, školy, nemocnice) poskytují papoušci rozptýlení pozorováním a péčí. Mluvící papoušek stimuluje pacienty s poruchou řeči k hovoru. Nejvhodnější andulky vlnkované nebo korely chocholaté

nevytvářejí silné pouto k jedné osobě a dobře přijímají kolektiv. Mezi nevhodné papoušky patří ti, kteří žili dlouho s jednou osobou. U pacientů s Alzheimerovou chorobou pomáhají orientovat se na současnost [32]. U dětí trpících nedostatkem pozornosti ji pomáhají udržet, hyperaktivní děti zklidňují a dávají pocit zodpovědnosti za jiného tvora. Zklidňují i mentálně a emocionálně nemocné lidi. Obecně jsou vhodné pro zlepšení duševní rovnováhy a zmírnění negativních emocí. Vhodnými a oblíbenými společníky seniorů jsou malí ptáčky (zebríčky, kanáři apod.), tito drobní a živí ptáčky působí svým pestrým zbarvením a usnadňují slovní komunikaci [33], jejich chov se využívá nejenom na pokoji u seniorů, ale také ve společenských místnostech v řadě domovů pro seniory po celé České republice (např. Domov pro seniory Slunečnice, Domov ve Světlé nad Sázavou a další).

Ryby

Akvárium s akvarijními rybami je další vhodnou alternativou, jak využít zvířata k terapii. Mají uklidňující účinky a jsou velmi vhodné pro trvalé umístění v ústavech. Kontakt s rybami jako takovými je sice omezen, ale pozorování, krmení a spoluúčast při údržbě akvária jsou cenné. Péče o akvarijní ryby ale není jednoduchá a nedostatečná péče jim může ublížit [33]. V zařízeních není blízký kontakt s přírodou a se zvířaty vždy zcela možný, a proto jsou akvária s rybami další vhodný způsob, jak přírodu simulovat [34]. I samotné pozorování ryb má relaxační vliv, jejich pohyb přitahuje pozornost a zvyšuje soustředění klientů [35]. Vliv akvarijních ryb byl zjištěn [36] u pacientů s hypertenzí na krevní tlak a intenzitu úzkosti. Pacienti sledující akvárium s rybami měli déle nižší krevní tlak, než byl u pacientů sledujících akvárium bez ryb (s plakátem s příjemnou scénérií). Vliv akvária s rybami byl zjištěn u pacientů s Alzheimerovou chorobou [34]. Akvárium s 8 velkými barevnými rybami pozorovalo 62 obyvatel (24 mužů a 38 žen) s průměrným věkem 80 let ve třech pečovatelských zařízeních v Indianě se samostatnou jídelnou pro klienty s Alzheimerovou chorobou. Po umístění významně vzrostl příjem potravy (o 21,1 %), srovnáním 6týdenního období vzrostl příjem potravy o 27,1 %, po jednom měsíci od umístění akvária významně stoupl přírůstek hmotnosti. Zvýšením příjmu potravy stravováním pokleslo užívání doplňků stravy o 25 %. Pacienti zvyklí často přecházet déle poseděli při sledování akvária a letargičtí jedinci byli pozornější. V České republice např. v Domově pro seniory Dobřichovice mají klienti ve společenské místnosti na patře možnost vidět a pečovat o akvarijní rybičky, které svou přítomností působí též na psychiku klientů, uklidňují a zpestřují prostředí v domově [36]. Vlastní chov zvířat [37] má v zařízeních pro seniory řadu výhod i nevýhod. Pro chov jsou využívány především méně náročné druhy zvířat, jako jsou akvarijní rybky, ale také malí ptáci, králíci, hlodavci. Hlavní výhodou je častější, a tím intenzivnější možnost využití zvířat než při návštěvním programu. Využití nalézá také u dětí, i chov zvířat [38] zde má řadu přínosů. Jedním z nich je přímá realizace zooterapie – terapeutické působení na děti prostřednictvím zvířat (např. při řešení komunikačních bariér žáků).

Závěr

Zooterapie s drobnými zvířaty není až tak rozšířená (či spíše známá), v České republice i v zahraničí ji praktikují převážně soukromé osoby a organizací existuje minimum. Pomineme-li kočku, je v zooterapii v zahraničí i v České republice nejrozšířenějším drobným zvířetem králík, dále velice klidná a přátelská morčata a fretky. Vhodní jsou také drobní hlodavci, z nich především díky své vysoké inteligenci potkani, využívání jsou však méně kvůli strachu nebo averzi na ně, ačkoliv rattustherapie je v České republice realizována řadu let. K zooterapii je velice vhodné i ptactvo, především papoušci, z nichž někteří jsou schopni naučit se mluvit. Využívají se i jiné druhy ptactva, např. zebříčky, kanárci, různé druhy holoubků a další (i drůbež jako taková), o něž klienti pečují, popř. je alespoň pozorují a povídají si o nich. Jejich využitelnost je nejenom v soukromí pro seniory nebo osamocené osoby, ale také v domovech s pečovatelskou službou. V terapiích se používají také akvarijní rybičky, pohled na neustále se pohybující rybičky má významný uklidňující a relaxační vliv. Jsou vhodné v nemocnicích a v domovech s pečovatelskou službou, do škol nebo zookoutků. V některých institucích se využívají také některé druhy plazů a dokonce i bezobratlých živočichů.

Tato zvířata jsou vhodným doplňkem zooterapií, kde se využívají a jsou známi a hojně rozšířeni především psi, koně, popř. kočky. Zejména chov některých druhů (ptáci, rybky, morčata) přímo v zařízeních, nemocnicích, domovech pro seniory, ve školách v zookoutcích je cenný jak pro klienty (a pacienty), tak pro personál. Zvířata mají na člověka velice dobrý vliv, bez ohledu na to, zda je podle měřítek společností zdrav, či nikoliv. U osob s různými nemocemi, u starších lidí, dětí, ale také adultních jedinců mohou zvířata napomoci k většímu sblížení se s cizími lidmi, pomoci jim začít více komunikovat a zajímat se o okolí. Zvířata působí jako tzv. vektor a spojovací článek mezi lidmi.

Zooterapie s drobnými zvířaty je více rozšířená v zahraničí (či spíše je o ní hlubší povědomí), v České republice se také hojně využívá, ale není tolik známá a je o ní málo slyšet. Přitom chov některého ze zmíněných druhů pozitivně ovlivňuje psychiku lidí, kteří prostřednictvím zvířete lépe navazují kontakt, získají větší sebedůvěru. Jejich chov není náročný ani časově, ani finančně, mohou se na něm podílet všichni. Bohužel v některých institucích nemusí být možný z hygienických a zdravotních důvodů (nemocnice), popř. kvůli neochotě personálu (školy, domovy pro seniory), který v novém obyvateli může vidět další přidělování práce.

Konflikt zájmů

Autorky prohlašují, že si nejsou vědomy žádného konfliktu zájmu týkajícího se uvedeného příspěvku.

LITERATURA

- [1] Yeh ML. Lassie's magic: animal-assisted therapy in Taiwan. Hu Li Za Zhi. The Journal of Nursing 2005;52(4):23–30.

- [2] Zasloff RL, Kidd AH. Loneliness and Pet Ownership Among Single Women. Psychological Reports 1994;75:747–52.
- [3] Burch M. Animal-assisted therapy and crack babies: A new frontier. Pet Partners Newsletter 1991;1(2): 1–2.
- [4] Friedmann E, Robinson I. The Role of Pets in Enhancing Human Wellbeing: Physiological Effects. In: The Waltham Book of Human-Animal Interaction: Benefits and Responsibilities of Pet Ownership. Pergamon Press; 1995, s. 33–53.
- [5] Jorgenson J. Therapeutic Use of Companion Animals in Health Care. Journal of Nursing Scholarship 1997;29:249–54.
- [6] Barker BS, Dawson SK. The Effects of Animal-Assisted Therapy on Anxiety Ratings of Hospitalized Psychiatric Patients. Psychiatric Services 1998;49(6):797–801.
- [7] Levinson BM, Mallon GP. Pet-Oriented Child Psychotherapy. 2nd ed. Charles C Thomas Pub Ltd. Springfield, Illinois; 1997.
- [8] Hypšová D. Felinoterapie. In: Velemínský M (ed.). Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: DONA s. r. o.; 2007, s. 259–78.
- [9] Granger BP, Kogan LR. Characteristics of Animal-Assisted Therapy/Activity in Specialized Settings. In: Fine AH (ed.). Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice. 2nd ed. San Diego, California: Elsevier Academic Press; 2006.
- [10] Nerandžić Z. Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit. Praha: Albatros; 2006.
- [11] Straede CM, Gates RG. Psychological Health in a Population of Australian Cat Owners. Anthrozoös: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals 1993;6(1):30–42.
- [12] Gajdošová J. Zooterapie; 2012. [online] [cit. 2015-06-21]. Dostupné z: <http://old.helpnet.cz/monitoring-medii/55035-3/zooterapie>
- [13] Kadlecová E. Fyzické vlivy felinoterapie na klienta-pacienta. Vliv zooterapie ve zdravotnických zařízeních. Sborník z odborné konference 14. 5. 2012. Praha: Dobrovolnické centrum Fakultní nemocnice Motol; 2012, s. 37–41.
- [14] Mahelka B. Malá zvířata. In: Velemínský M (ed.). Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: DONA s. r. o.; 2007, s. 292–8.
- [15] Paws For Friendship Inc. [online] [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://pawsforfriendshipinc.org/join.html>
- [16] Stout R. The Importance of Ferrets as Therapy Animals. Ferrets Magazine; 2011. [online] [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.smallanimalchannel.com/ferrets/ferretinteraction/the-importance-of-ferrets-as-therapy-animals.aspx>
- [17] Powers LV, Brown SA. Basic Anatomy, Physiology, and Husbandry. In: Quesenberry KE, Carpenter JW (eds.). Ferrets, Rabbits, and Rodents: Clinical Medicine and Surgery. 3rd ed. St. Louis, Missouri: Saunders Ltd.; 2012.
- [18] Lewington JH (ed.). Ferret Husbandry, Medicine and Surgery. 2nd ed. Philadelphia: Saunders Ltd.; 2007.
- [19] Stout R. Sean and Rocky. Modern Ferret Magazine; 2001. [online] [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.modernferret.com/mfm029/seanandrockyforweb-2a.pdf>

- [20] Vella D, Donnelly TM. Basic Anatomy, Physiology, and Husbandry. In: Quesenberry KE, Carpenter JW (eds.). *Ferrets, Rabbits, and Rodents: Clinical Medicine and Surgery*. 3rd ed. St. Louis, Missouri: Saunders Ltd.; 2012.
- [21] Fraser M, Girling SJ. *Rabbit Medicine and Surgery for Veterinary Nurses*. John Wiley & Sons; 2009.
- [22] Yaakov DR, Rhody JL. Ferrets, Rabbits, Rodents, and Other Small Mammals: Health, Diseases, and Prevention. In: Davis RG (ed.). *Caring for Family Pets: Choosing and Keeping Our Companion Animals Healthy*. Santa Barbara: Praeger; 2011.
- [23] Loukaki K, Koukoutsakis P, Kostomitsopoulos N. Animal welfare issues on the use of rabbits in an animal assisted therapy program for children. *Journal of the Hellenic Veterinary Medical Society* 2010; 61(3): 220–5.
- [24] Holinská J, Křemenová E. Králíci v nemocnici. Má zooterapie zelenou?. Sborník z odborné konference 30. 5. 2011. Praha: Dobrovolnické centrum Fakultní nemocnice Motol; 2011, s. 15–18.
- [25] Quesenberry KE, Donnelly TM, Mans C. Biology, Husbandry, and Clinical Techniques of Guinea Pigs and Chinchillas. In: Quesenberry KE, Carpenter JW (eds.). *Ferrets, Rabbits, and Rodents: Clinical Medicine and Surgery*. 3rd ed. St. Louis, Missouri: Saunders Ltd.; 2012.
- [26] Schneider S, Schneider C. Animal-Assisted Therapy with a Group of Young Children with Social Problems. In: Fehr SS. *101 Interventions in Group Therapy*. New York: Routledge; 2010.
- [27] Kršková L, Talarovičová A, Olexová L. Guinea pigs – The “Small Great” Therapist for Autistic Children, or: Do Guinea Pigs Have Positive Effects on Autistic Child Social Behavior?. *Society and Animals* 2010;18(2):139–51.
- [28] Zooterapie. Domov pro seniory Dobřichovice; 2014. [online] [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: <http://www.domovdobrichovice.cz/zooterapie/>
- [29] Lennox AM, Bauck L. Basic Anatomy, Physiology, Husbandry, and Clinical Techniques. In: Quesenberry KE, Carpenter JW (eds.). *Ferrets, Rabbits, and Rodents: Clinical Medicine and Surgery*. 3rd ed. St. Louis, Missouri: Saunders Ltd.; 2012.
- [30] Prošková Z. Rattustherapie; 2015. [online] [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://potkanari.cz/rattustherapie/>
- [31] Doležalová A. Papoušci – ornitoterapie. In: Velemínský M (ed.). *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: DONA s. r. o; 2007, s. 282–9.
- [32] Welle KR. Aging Bird, Aging Client. 32nd Annual AAV Conference & EXPO with AEMV. 7th August 2011. [online] [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: http://www.aemv.org/members_only/2011-small%20book%20final.pdf#page=55
- [33] Poduschka W. Zvířata v domovech nejen pro seniory: Příručka pro návštěvní programy, držení a chování zvířat. Hestia. Praha; 1999, 36 s. [online] [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: www.hestia.cz/res/data/007/001005.doc
- [34] Edwards NE, Beck AM. Animal-Assisted Therapy and Nutrition in Alzheimer’s Disease. *Western Journal of Nursing Research* 2002;24(6):697–712.
- [35] Friedmann E, Chia-Chun T. The Animal-Human Bond: Health and Wellness. In: Fine AH (ed.). *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. 2nd ed. San Diego, California: Elsevier Academic Press; 2006.
- [36] Katcher AH, Friedmann E, Beck AM, Lynch JJ. Talking, looking and blood pressure: Physiological consequences of interaction with the living environment. In: Katcher AH, Beck AM (eds.). *New Perspectives on our Lives with Animal Companions*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press; 1983.
- [37] Tapšíková M. Zooterapie v zařízeních pro péči o seniory. Diplomová práce. Filozofická fakulta UK v Praze; 2009, 119 s.
- [38] Kellnerová D. Chov zvířat ve školách. Metodický materiál pro učitele. Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání Brno; 2013; 84 s.